

**Dag van de opening van het jaar van de volwassenen en studenten van Gemeenschap en Bevrijding
Mediolanum Forum, Assago (Milaan), 29 september 2018**

**De Inleiding van Luigi Giussani bij de Geestelijke oefeningen van Cultureel Centrum C. Péguy
(Varigotti, 1 november 1968)**

redactie: Julián Carrón

**Wat leeft
is iets
aanwezig!**

Wat leeft is iets aanwezig!

Dag van de opening van het jaar van de volwassenen en studenten van Gemeenschap en Bevrijding

Mediolanum Forum, Assago (Milaan), 29 september 2018

Julián Carrón

Opnieuw beginnen is niet vanzelfsprekend, het is een genade, het is ondubbelzinnig teken van de zorg die God heeft voor eenieder van ons. Wat een schok, wat een dankbaarheid, wanneer we ons realiseren dat we niet worden overgelaten aan onze nietigheid! Maar deze genade heeft ieder van ons aanvaard, anders zouden we hier nu niet zijn. Laten we de Geest – die het ontstaanspunt is van ons bewegen – dus vragen dat Hij ons allen wijd openstelt, heel ons ik wijd opent om deze genade te kunnen ontvangen, en laten we Hem vragen dat deze genade in ons niet vergeefs moge zijn.

Kom Schepper Geest

Welkom aan alle aanwezigen en aan iedereen die deze geste via videoverbinding volgt.

Dit jaar wordt herdacht dat vijftig jaar geleden 1968 was. Zoals we allen weten, was dat een overgangsmoment (Benedictus XVI noemde het een ‘cesuur’ in onze recente geschiedenis), dat, ofschoon uitgaand van terechte eisen – van grotere authenticiteit en vrijheid – uiteindelijk heel onze samenleving in crisis gebracht heeft.

Vandaag bevinden we ons weer tegenover een indrukwekkend overgangsmoment, door paus Franciscus aangeduid als een ‘verandering van tijdperk’, gekenmerkt door wat we ‘ineenstorting van de evidenties’ genoemd hebben (hoe dikwijls hebben we dat in deze jaren herhaald – en met een steeds groter bewustzijn): wat aangaande de fundamenten van ons persoonlijke en maatschappelijk leven slechts enkele decennia geleden nog evident leek, is het voor het merendeel van onze tijdgenoten niet langer.

Het meest onmiddellijke gevolg is een grote verwarring, die we allemaal opmerken. Zoals een van de belangrijkste Duitse sociologen, Ulrich Beck, getuigt in zijn laatste (postuum verschenen) boek. Hij zegt letterlijk: ‘De wereld is uit haar hangels. Velen denken dat. We zwerven doelloos, verward rond, terwijl we de voors en tegens van dit of dat bediscussiëren. Er is een zin waarover de meerderheid van de mensen het eens is, ongeacht alle tegenstellingen, en op alle continenten: ‘Ik begrijp de wereld niet langer’ (Die Metamorphose der Welt, Suhrkamp/Insel: Berlijn 2016).

Velen vragen zich daarom af: vanaf waar kunnen we opnieuw beginnen? Van waar weer op weg te gaan?

Juist daarom was ik sterk getroffen toen ik een bijdrage van don Giussani hoorde, uitgesproken tijdens een ontmoeting met de kern van volwassenen die zich verzameld had rond Cultureel centrum Péguy, die later Gemeenschap en Bevrijding zou worden. Het is 1 november 1968, in Varigotti. Op het hoogtepunt van de crisis die dat jaar GS getroffen had. Giussani spreekt juist te midden van de algemene verwarring en vraagt zich af: vanaf waar opnieuw te beginnen? Wat kan het leven op een moment van zo grote verwarring, werkelijk ondersteunen? Wat kan de impact van de tijd weerstaan? Zijn antwoord ligt besloten in de woorden waarnaar we nu gaan luisteren.

Juist omdat het me zo getroffen had toen ik het hoorde – omdat het zo radicaal relevant leek voor onze situatie van vandaag –, heb ik besloten het ook aan jullie te laten horen. Let niet alleen op de woorden maar ook op de toon en de manier waarop don Giussani zich richt tot de kleine groep van Cultureel centrum Péguy die naar hem luistert.

Het leek me van belang dat ook onze vrienden in het buitenland – die deze ontmoeting live of op een later moment volgen – de bijdrage van don Giussani kunnen horen en niet alleen de vertaling ervan lezen, zodat ze zich beter kunnen vereenzelvigen met de inhoud waaraan wij in de maand oktober allemaal zullen werken.

De Inleiding van Luigi Giussani bij de Geestelijke oefeningen van Cultureel Centrum C. Péguy

(Varigotti, 1 november 1968)
redactie: Julián Carrón

Luigi Giussani

Laten we een ogenblik stil zijn (denkend aan wat we hier zijn komen doen, al zouden we het antwoord nog niet gevat hebben) tegenover God.

Kort moment van stilte

Laten we minstens hopen dat de Heer ons geeft dat we aan het einde van deze dagen met helderheid begrepen zullen hebben wat we hier zijn komen doen, voor zover deze helderheid in het begin nog ontbrak.

Ik heb me nog nooit zo onbeholpen gevoeld en ik heb me nog nooit zo bevreesd gevoeld om te moeten spreken vanaf deze plek, na vijftien jaar, als deze keer, want deze keer is als de laatste vrucht, als het uiterste niveau van een geschiedenis. Ik begin zo al te impliceren wat voor mij de inhoud van deze dagen zou moeten zijn, ik zeg minstens al het belang dat mij de inhoud van deze dagen voor mij zou moeten hebben. Het is alsof we de bodem raken van wat we vijftien jaar geleden juist op deze plek zijn komen beginnen te zoeken. En mijn vrees of mijn onbeholpenheid is vanwege het aandeel dat mijn stem nog moet hebben.

We zijn allemaal vol hoop dat deze dagen ons iets zullen zeggen; dat het niet alleen geen verloren dagen zullen zijn, maar dat ze iets zullen vaststellen, iets stevig zullen vastmaken, ons een onherroepelijke stap zullen laten zetten. We hopen dit allemaal, maar het grote verschil met alle andere keren dat we bij elkaar gekomen zijn, zit hierin: dat deze hoop niet langer steunt op wat jullie gegeven zal worden, maar op jullie. Het is niet langer hoop op wat een stem of omstandigheden jullie in deze dagen zullen kunnen geven, maar het is een hoop die elkeen moet plaatsen, ik zeg niet in zichzelf in de autonome betekenis van het woord, maar in iets wat in hem, in jullie is. Laten we het duidelijk, eenvoudig zeggen: het is een hoop, deze keer, op jullie, het is een hoop op mij en op jou, op mij en op jou; het is een hoop op onze persoon of op iets wat in onze persoon zit. Het is geen hoop op iets van buiten, het is geen hoop op een stem, op omstandigheden, op een situatie, op een gelegenheid: het is geen hoop daarop, het is hoop op iets wat in ons zit. Ik ben het dus die hoop op jou, niet jij die hoopt op wat mij zal lukken te zeggen. Uiteindelijk is dit het verschil tussen een kinderlijk of opgroeiend publiek en een volwassen, rijp publiek; want in de rijpe persoon, in de volwassen mens, speelt heel de dramatische gebeurtenis van het leven en van de zin ervan, de waarde ervan, zich in hemzelf af. Niet dat hij alle factoren of de bepalende factoren moet vinden in de autonomie van zijn individualiteit. Integendeel! Maar alles wat zijn waarde bepaalt, speelt zich af in hemzelf: God of Satan zo jullie willen - de oproep van het mysterie van Christus of de roep van de onderbuik van de wereld - spelen hun drama binnen jullie zelf, spelen hun oproep binnen jullie zelf uit.

Hoe vaak heeft die zin van het Evangelie ons niet getroffen: 'Geloven jullie dat wanneer de Mensenzoon terugkeert, Hij nog geloof zal vinden op aarde?' (vgl. Lc 18,8). Ik meen dat er in heel onze geschiedenis geen moment geweest is - een moment in tijdelijke zin - waarop deze melancholisch, droevig door Christus uitgesproken zin zo relevant leek, aangevoeld kon worden, als nu: 'Geloven jullie dat wanneer de Mensenzoon terugkeert op deze aarde, Hij op deze aarde nog geloof zal vinden?'

Wat wij zoeken is het geloof, dat waarin wij willen doordringen is het geloof, wat we willen leven is het geloof. Rondom ons lijkt alles mee te werken, medeplichtig te zijn aan een werkzame kracht die dit geloof poogt te elimineren of te ontwrichten of uit te hollen of terug te brengen tot puur rationele categorieën, tot naturalistische categorieën. Buiten en binnen de christelijke wereld; op dit moment meer binnen dan buiten. Wat wij zoeken is het authentieke geloof, of de authenticiteit van het geloof. We zoeken niets anders. Juist daarom tekenen de woorden van deze dagen en het werk van deze dagen iets waarin eenieder van ons riskeert, zichzelf riskeert. Daarom hebben we gepoogd helder te zijn in onze bedoeling voordat we hier kwamen. Wij zijn bereid om te spreken met heel de wereld, overal in de wereld heen te gaan, maar we hebben een huis nodig, we hebben een plek nodig waar het woord woord is, 'uitdrukking', en waar de relatie 'hart' is, hartelijk, waar het gezelschap positief is, waar de woorden een betekenis hebben en de bedoelingen een betekenis en het brood brood is en het water water.

Daarom hebben we, voordat we hier kwamen, helder willen zijn en hebben we, door uit onze geschiedenis, vooral uit die van de laatste jaren, vooral uit het laatste jaar, die kiemen van een definitieve visie van de dingen te halen, die hintten, die aanknopingspunten voor een radicale 'versie' van onze manier om de wereld op te vatten, door dus uit de ervaring van dit laatste jaar, van deze laatste jaren, deze aanknopingspunten, deze eerste kiemen, deze eerste aanwijzingen daarvoor te halen, tegen onszelf gezegd dat we met deze dingen onze persoon op het spel zetten, accepteren daarmee onze persoon te riskeren. Zij stellen dus de omtrek vast van een vriendschap die fundamentele voorwaarde is voor de mens om zichzelf te kunnen worden, te kunnen wandelen zonder onoverkomelijk gevaar te lopen, zonder gevaar dat onmogelijk overkomen kan worden.

Daarom moet, ondanks ons aantal, de toon van deze dagen voedsel vinden, zijn voedsel vinden in een atmosfeer van diepe, ofschoon ook uiterst discrete, vertrouwdheid; een kalme en discrete, maar diepe vertrouwdheid, die houdt van, verlangt naar, er enkel op wacht zich te verhelfen, nog helderder of steeds helderder te worden. In deze zin is het duidelijk dat de hoop van eenieder van ons gevestigd is op de ander: en het is op jou en op mij dat de hoop gevestigd is, want ze is gevestigd op jouw oprechtheid, maar laten we het ware woord gebruiken, op jouw 'armoede van geest'. Geen intellectuele nieuwsgierigheid, maar een armoede van geest moet ons morgen, overmorgen, maandag, in dit gezelschap begeleiden: een armoede van geest, de authentieke armoede, niet de miserabele armoede, niet de lelijke armoede, al wijst het Evangelie ook in de miserabele en lelijke armoede een gelegenheid aan waarvan God zich bedient om de mens te dwingen tot de bodem van de dingen te gaan; maar zonder de armoede van de geest wordt ook de zwartste armoede natuurlijk geen gelegenheid voor een verdieping, want enkel bekering kan laten begrijpen en geeft waarde, en bekering ligt in de armoede van geest.

Armoede van geest dus. Het meest radicale symptoom van onze armoede van geest is dat we luisteren, is een houding van luisteren en opnieuw luisteren: opnieuw luisteren naar wat ons al gegeven is, en gegeven in overvloed, want God, die de schepper is, de bouwer, kan ons nu niet iets voorzetten wat los staat van wat ons reeds gegeven is; en van luisteren, want, inderdaad, juist omdat Hij schepper is, heeft elk moment een nieuwheid, een indrukwekkende nieuwheid, die 'drukt' op ons bestaan en het provoceert tot een weg, of tot een ontdekking en een constructie.

Wat in ons moet gebeuren, deze dagen, is een gebeurtenis. Een gebeurtenis moet ons van binnen gebeuren, want wat wij pogen te doen is niet het organiseren van een vereniging. Het zou al iets zijn, zei iemand vanavond, als we van hier weg zouden gaan, begrepen hebbend dat het volstrekt niet het organiseren van een vereniging is wat wij willen doen - ongeacht heel het organisme waarin een vriendschap een weg en uitdrukking zoekt -; het is geen vereniging waarop wij mikken, maar het is, om het reeds gebruikte woord te hernemen, een 'geloof', een helderheid, een gegeven, bepaalde, helderheid van geloof. Want dan zal jouw persoon, van binnen omgevormd, waar ze ook heengaat, wat ze ook zal doen, welke relatie ze ook zal aangaan, een stuk van dat organisme scheppen waarvan wij zulke ontvankelijke *partners* zijn, het organisme van Christus in de wereld.

Ik weet niet hoe ik moet uitdrukken wat nu binnen in mij gist, want ik zou willen... ik zou met deze premisse de weg willen vrijmaken van alle mogelijke hindernissen en ik begrijp dat ik daar niet in slaag. Maar ik begrijp dit: het woord 'geloof', zoals ik dat gezegd heb, of het woord 'Christus', zoals ik het zojuist gezegd heb, of het woord 'organisme van Christus in de wereld', zoals ik het net zei... wat hebben deze woorden, zoals alle die ik gezegd heb, een verschillende weerklink in mij en in jullie; tussen ons allemaal, wat een verschillende weerklink! Voor velen van jullie weerklinken deze woorden misschien nog als vreemd aan jezelf. Hoe dan ook, hoe vreemd we deze woorden ook mogen aanvoelen, dan wel diep ingeschreven in onze persoonlijkheid - zoals ik ze voel -, waar we ons op richten in deze dagen is een bekering tegenover deze woorden. Het is een gebeurtenis, en niet: een akkoord bereiken om iets te gaan doen; niet het uitdenken of verdedigen van een structuur, maar een gebeurtenis in onszelf, want de volwassen mens zal vervolgens de structuur creëren als werk van zijn handen, als en in de mate dat hij in zich het gelaat heeft die deze woorden moeten bepalen, als hij het hart, de intelligentie en het hart heeft waarvan deze woorden de inhoud zullen moeten zijn.

Johannes XXIII sprak over teken der tijden, hield ervan te spreken over 'teken der tijden' (vgl. Encycliek *Pacem in Terris*, 21vv.). Laten ook wij deze uitdrukking gebruiken en een teken der tijden zoeken wat betreft de pedagogie tot het geloof, onze geloofsrelatie, onze relatie met het geloof.

Mij dunkt dat dit teken der tijden zó gedefinieerd kan worden: vijftien jaar geleden, toen we met GS begonnen - ieder van jullie herinnert het zich - was het aanknopingspunt, het motief (niet vijftien jaar geleden voor eenieder van jullie, maar ik bedoel dat het een houding is die tot op heden geduurd heeft), was het aanknopingspunt voor de oproep, de beweegreden waarin we steun zochten, de reden - *voilà* - waarin we steun zochten om te bewegen tot een volgen, de beweegreden, het motief waarop we poogden te funderen, gewoonlijk dit: we zijn

geboren in een traditie, het is niet terecht dat we deze traditie moeten voortzetten of verwaarlozen zonder er eerst serieus mee bezig te zijn geweest. Een geschiedenis formuleerde ons een plicht van trouw jegens haar.

In mijn ervaring was dit het type oproep dat de goede wil katalyseerde, dat het laatste restje eenvoud van hart katalyseerde. Hoe dan ook, in mijn ervaring was het dit type oproep, was het deze reden die alle mensen die zich bij ons aansloten, bewoog: ik bedoel het motief of de beweegreden voor zover geëxpliciteerd, getheoretiseerd, gedefinieerd.

Welnu, als er een indrukwekkend aspect is als teken der tijden, of van het teken der tijden, dan is het dit: dat een dergelijke oproep vandaag geen stand zou houden, geen stand meer zou houden. Voor de jongere en voor ieder van ons in de mate dat hij nog wat jeugd in zich heeft, is de traditie als motief en oproep niet meer voldoende; het zou een woord kunnen zijn dat in een bepaald evenwichtig en ontvankelijk temperament nog wel emotie en ontroering zou kunnen wekken, maar niet die indruk die in beweging zet. Als ik op dit moment aan jongeren zou moeten vragen om bij GS te gaan, dan denk ik niet dat ik deze reden nog zou gebruiken.

Het is waar, en we kunnen ook de reden ervan aangeven: onze tijd - hoe dikwijls hebben we gelegenheid gehad hierop te wijzen - is een tijd waarin de geschiedenis door een uitermate kritisch moment gaat, een moment van inzet voor een revisie en een revolutie van de dingen. In deze zin beleeft de geschiedenis een moment waarop de zin van de geschiedenis verdwijnt: opgejaagd door en gepassioneerd voor het werk dat voor hem ligt, verliest de mens de zin van de geschiedenis. Vanuit dit gezichtspunt is een tijd als de onze, hoe rijk ook aan ongewone energie, hoe rijk ook aan tot voor weinige jaren ongedachte werkkraft, uitermate arm van geest, maar niet in de evangelische betekenis van het woord; het is een tijdperk dat uitermate arm is omdat de rijkdom van de geest in de hoogste mate een verschijnsel, een gebeurtenis van synthese is, en de zin van de geschiedenis is het belangrijkste symptoom van de rijkdom van de geest.

Maar er is een tweede aspect van dit teken der tijden, dat de vraag bevestigt dat het eerste punt is begonnen te stellen. Er is een andere manier waarop men niet meer kan beginnen op te roepen tot het geloof; er is een andere manier waarop nog wel de bewondering van wie intelligent is gewekt kan worden, maar niet die beweging van de persoon die hem naar iets nieuws laat overgaan, hem bezig laat gaan met iets wat gedaan moet worden, met iets definitiefs, iets definiërend en definitiefs - hoe dikwijls hebben we ook deze oproep gedaan! -: het is niet het feit dat de christelijke levensfilosofie, de christelijke blik op de wereld, de christelijke theorie van het bestaan completer is, compleet is vergelijken met de andere, perfect, evenwichtig, omvattend, allermenselijkst, het is zelfs niet de verbazing over een perfecte theorie die de jongeren van vandaag en eenieder van ons, in de mate dat hij iets jong in zich heeft, in beweging kan zetten

Traditie en theorie, traditie en discours kunnen de mens van vandaag niet meer in beweging zetten. Ik heb gesproken over de jongere, maar dat minimum aan jeugd waarop ik eerder doelde, blijft voor heel het leven in de mens, waardoor het ook voor ons zo is, ook voor de volwassen en rijpe mens is het zo; meer nog, de volwassen en rijpe mens heeft dit probleem niet, juist omdat je om volwassen in het geloof te worden, dit probleem overwonnen moet hebben, de fascinerende oproep van het historische motief en de bewonderenswaardige oproep van een door theoretische perfectie gegeven esthetiek.

Noch de geschiedenis, noch de doctrine, noch de traditie, noch het discours kunnen de mens van vandaag in beweging zetten. Christelijke traditie en filosofie, christelijke traditie en discours hebben de christenheid geschapen en doen dat nog, maar niet het christendom. Onder 'christenheid' verstaan we die vloed, die stroom, die rivierbedding die op het terrein van de geschiedenis identificeerbaar is en, inderdaad, gekwalificeerd wordt door bepaalde gedachtenformules, door bepaalde wijzen van opvatten, door bepaalde morele regels, door bepaalde waarden die onderstreept worden, door bepaalde praktische houdingen, door bepaalde vormen. Traditie en discours, traditie en christelijke cultuur, traditie en theologie, zo jullie willen, traditie en christelijke doctrine, scheppen vormen.

Het christendom is iets heel anders, ook al omvat het christendom, dat is duidelijk, dit alles wat we gezegd hebben. Het herneemt niet alleen, maar verheft de waarde van de geschiedenis, maakt dat de traditie levende werkelijkheid wordt, het herneemt het filosoferen in de diepe zin van het woord, het herneemt de intelligente ordening; en niet alleen dat, maar het verheft ze totdat ze een levende werkelijkheid in ons wordt. Welnu, het christendom is dat 'dat-gene' wat de traditie levende werkelijkheid laat worden, wat de articulatie van het denken levende werkelijkheid laat worden, wat wat verleden is, laat leven, wat het denken, de idee en de waarde levend laat worden.

Maar wat leeft is iets aanwezig! Methodologisch kunnen we, als we niet in de war willen raken, niet anders dan terugkeren naar de oorsprong: hoe is het ontstaan, hoe is het begonnen? Het was een gebeurtenis. Het christendom is

een gebeurtenis. De christenheid is een sociaal-historisch spoor, maar het christendom is een gebeurtenis. De christenheid zijn gearticuleerde vormen, maar het christendom is een gebeurtenis.

Laten we ons dus afvragen: hoe zijn zij beginnen te geloven? Waarin bestond die gebeurtenis die een dergelijke interesse heeft gewekt, die een zodanige indruk gemaakt heeft dat de mensen voor de eerste keer gerisikeerd hebben met wat ze voor zich hadden, dat in de mensen voor het eerst het geloof ontstoken werd, dat het christendom in de wereld begon te zijn? Wat is die gebeurtenis geweest, wat voor soort gebeurtenis was dat?

Ze geloofden niet omdat Christus die dingen zei terwijl hij sprak, ze geloofden niet omdat Christus die wonderen deed, ze geloofden niet omdat Christus de profeten citeerde, ze geloofden niet omdat Christus de doden opwekte. Hoeveel mensen waren het niet, de overgrote meerderheid, die hem die woorden hoorden zeggen, hem die wonderen zagen doen, en voor wie de gebeurtenis toch niet gebeurde. De gebeurtenis was iets waarvan het wonder of de woorden uitdrukking waren, segmenten, factoren, maar het was iets anders, iets groters, iets zó anders dat het de woorden en het wonder hun betekenis gaf. Ze geloofden om wat Christus leek te zijn. Ze geloofden vanwege die aanwezigheid, niet vanwege dit of dat wat hij deed of zei. Ze geloofden vanwege een aanwezigheid. Geen gladde of doffe aanwezigheid, geen aanwezigheid zonder gezicht: een aanwezigheid met een heel precies gezicht, een aanwezigheid vol woord, dat wil zeggen vol voorstel. Ze geloofden vanwege een aanwezigheid vol voorstel. Een aanwezigheid vol voorstel is dus een aanwezigheid vol betekenis. Wat is de term waarmee de gebeurtenis van een aanwezigheid vol voorstel, vol betekenis voor het leven (want het voorstel is een betekenis voor het bestaan) perfect gedefinieerd kan worden?

Er is een detail, een connotatie die we nog moeten onderstrepen, die we niet mogen laten schieten: niet alle aanwezigheden, niet elke aanwezigheid is vol betekenis, *pardon*, niet elke aanwezigheid met een voorstel is vol betekenis, zodat het valt binnen de definitie van het woord dat we op het punt staan te zeggen: maar de aanwezigheid met een voorstel is vol betekenis, zodat ze gedefinieerd wordt door het woord dat we zullen gebruiken, enkel in de mate dat ze iets onvoorzienbaars heeft, iets onvoorziens en onvoorzienbaars, dat wil zeggen een radicale nieuwheid in zich heeft. Een radicale nieuwheid die ik opnieuw zeg, opnieuw beschrijf met de termen 'onvoorzien' en 'onvoorzienbaar': het is iets wat er niet was en er nu is, daar is; het is iets wat er niet kon zijn en daar is. Iets wat er niet kon zijn en hier is. Iets wat er niet kon zijn, dat wil zeggen wat geen logisch uitvloeisel was, wat niet coherent was met alle voorafgaande wijsheid, ervaring, woorden, met heel de traditie. Het is het zich uitdrukken van een 'extra' potentie, het zich uitdrukken van een grotere potentie, het is de aanwezigheid van een grotere potentie, hoe men die ook beschrijft, hoezeer ook ons kritische bewustzijn vervolgens min of meer haastig probeert deze onloochenbare indruk, deze op het eerste moment onweerstaanbare indruk te reduceren, ook al poogt ons bewustzijn hem min of meer gehaast te herleiden tot de categorieën van daarvoor, van de traditie of van zijn discours van daarvoor, van zijn voorafgaand filosoferen, van zijn voorafgaande wijsheid, van zijn voorafgaande ervaring.

Kortom - samenvattend -, een aanwezigheid vol voorstel, dus overstromend van betekenis. Maar dit 'dus' is een beetje te snel. Een voorstel is vol betekenis, een aanwezigheid met een voorstel is vol betekenis, in de mate dat ze in zichzelf iets heeft wat onherleidbaar is tot het verleden, dat wil zeggen tot ons heden dat ontstaat uit het verleden. Er zit een radicale nieuwheid in.

Welnu, het woord dat dit verschijnsel aanduidt is het woord 'boodschap'. Het christendom is ontstaan als boodschap: het was die persoon, die zo sprak, die zo deed, maar hij was het, die persoon, die sprak en deed; het was die persoon, het was het geheel, het was alles, het was die aanwezigheid vol voorstel, overstromend van betekenis, met een onherleidbare nieuwheid. Het was de ervaring van een onherleidbare nieuwheid. Probeer je eens in te denken, met gevoeligheid van geest, met discretie, niet in de zin van verlegenheid, integendeel, maar van respectvolle voorzichtigheid, van diepe finesse die de scherpzinnigheid van de armoede van de geest verzekert, probeer eens te denken aan dat meisje dat gewoon thuis was en de boodschap kreeg: Onze Lieve Vrouw. Iets wat uiteindelijk onherleidbaar was tot de voorafgaande gebeurtenissen waarvan haar heden gemaakt was. Maar waarom geloofden die honderden personen zodra de Geest op de Apostelen was neergedaald? Waarom geloofden ze toen Petrus op het plein begon te roepen? Waarom? Het zou alleen iets opmerkelijks geweest kunnen zijn, dat iemand sprak en ze hem in vele talen verstonden; het zou slechts een intellectueel feit geweest zijn, dat hij, zoals hij deed, in zijn toespraak heel de joodse geschiedenis begon te herzien in functie van die Mens die ze enkele dagen eerder vermoord hadden. De boodschap was dat ding daar, was wat er gebeurde, was die gebeurtenis, was het geheel van die gebeurtenis die schuurde, in de zin dat ze indruk maakte, iets met zich meebracht, iets wat ze natuurlijk niet konden ontcijferen en definiëren, maar dat anders was, een nieuwheid, een voorstel - en wat voor voorstel! -, een voorstel dat je veranderde. Ze konden de waarde en de termen van deze verandering niet ontcijferen, allerm minst zelfs! Daarom roept het woord 'boodschap' onmiddellijk slechts één ander woord op en dat is het woord 'bekering'.

Maar laten we, om niet al deze componenten, of beter gezegd al deze implicaties te onderstrepen, de inspanning van onze fantasie hernemen, laten we ons vereenzelvigen met dat moment: het was een gebeurtenis in haar compleetheid die die mensen trof; en wat hen trof en veranderde was dat die gebeurtenis vol betekenis was, nieuw, onvoorzien en onvoorzienbaar. Maar waarom sloten de mensen van Smyrna of Athene, van Miléte of Filippi, zich aan - althans degenen die zich aansloten - bij sint Paulus? Vanwege de woorden die hij zei? Vanwege de gestes die hij verrichtte? Ook. Het was vanwege een geheel, dat door het woord 'boodschap' in zijn volle omtrek beschreven wordt. Het was een boodschap: de aanwezigheid van iets wat een verandering, iets nieuws voorstelde.

In onze geschiedenis, in de geschiedenis van onze inspanningen is er een term die dicht in de buurt komt van wat we vanavond hebben pogen uiteen te zetten, namelijk het woord 'ontmoeting'. Want het woord ontmoeting heeft alleen dan een existentieel bijtende, existentieel geldige betekenis, wanneer de ontmoeting samenvalt met een boodschap: een aanwezigheid vol betekenis.

Er is een bijzonder symptoom dat ik wil onderstrepen om het punt nog duidelijker te maken. Boodschap is een aanwezigheid met een voorstel; deze wordt werkelijk vol betekenis, is werkelijk boodschap, in de mate dat ze de persoon die haar brengt, die die betekenis draagt, betreft in de betekenis die ze uitdrukt. De boodschap is de aanwezigheid van een persoon die volledig betrokken is in een betekenis van de wereld, in een betekenis van het leven. Want wat het leven verandert, wat ons verandert, een indruk is existentieel, dat wil zeggen verandert ons bestaan, in de mate dat hij een opvatting van de wereld, een visie van de wereld meebrengt. Daarom is de boodschap de aanwezigheid, een aanwezigheid vol betekenis, maar een aanwezigheid die in die betekenis de persoon betreft die van die betekenis de drager is.

Een persoon die volledig betrokken is in een betekenis van de wereld en van het leven: dat was Christus voor wie naar hem luisterde, dat was Petrus voor wie naar hem luisterde, dat was Paulus voor wie, met armoede van geest, naar hem luisterde. Want wat gebeurt er juist in het gebrek aan armoede van geest, juist in de precieze mate dat de armoede van geest ontbreekt? Dat iemand alles al weet, denkt de dingen al te weten en alles reduceert tot wat hij al weet, ertoe neigt alles te reduceren tot wat hij al weet. Enkel de arme van geest kan verrijkt worden, de rijkdom is enkel voor hem: voor een ander is er niets dan consumptie, dat wil zeggen leven van rente, wat consumptie is.

Als wij hier zijn, wij allemaal, dan is dat omdat deze boodschap ons op de een of andere wijze geraakt heeft, omdat die aanwezigheid, die de persoon betrok in een betekenis van de wereld en van het leven, ons gegeven is. Hoe dan ook, om het enkele feit dat we hier zijn is het onmogelijk dat deze boodschap ons niet geraakt heeft, dat ze niet ook ons bereikt heeft. Het is een gebeurtenis.

Ik zei eerder: we hebben altijd het woord 'ontmoeting' gebruikt, maar het woord 'ontmoeting' zegt niet de hele diepte van de kwestie, het woord 'boodschap' wel, want het woord 'boodschap' - wat men er ook van kan zeggen - opent wijd de mysterieuze zin van die macht, of van die krachtige wil, of van die intelligente en krachtige wil waardoor het gebeurd is, waardoor die aanwezigheid er is. Hoezo is zij er? Het woord 'boodschap' (wat men er ook van kan zeggen) opent wijd en helder de zin van het Mysterie van de Vader, de zin van het Mysterie van God, de zin van de wil van de Vader, de zin van het plan van God, de zin van God, Heer van de mens en van de geschiedenis, die aan mij de boodschap laat gebeuren en aan iemand anders niet, aan de ander wel en aan mij niet, die ervoor kiest zich te verkondigen aan Onze Lieve Vrouw, een totaal onbekend meisje, zonder waarde, werelds gesproken, die ervoor kiest zich aan haar te verkondigen, die ervoor kiest zich te verkondigen aan arme vissers, die ervoor kiest zich te verkondigen aan één of twee (Nikodemus, Jozef van Arimatea...) wijzen van het volk en niet aan driehonderd anderen van het Sanhedrin. Deze indrukwekkende en absolute vrijheid heeft mij en ieder van jullie geraakt, om het enkele feit dat hij hier is.

Maar dit is het probleem dat ik open laat; terwijl we van hier weggaan, moeten we het onder ogen zien: ons rekenschap geven van deze gebeurtenis die ons overkomen is, ons rekenschap geven van wat het christendom betekent; het christendom betekent deze boodschap. Christendom betekent niet geld weggeven aan de armen, christendom betekent niet vierendertig kinderen van andere mensen in je huis nemen, christendom betekent niet de tiara opzetten, christendom betekent niet tot God bidden, christendom betekent niet religieuze gestes verrichten, want al deze zaken, als type dingen, zijn in alle ervaringen van de mensen mogelijk.

Het christendom is iets wat ons gegeven is en dat aan ons verschijnt als gegeven, ons verschijnt als boodschap, onvoorziene en onvoorzienbare werkelijkheid: ze was er niet en ze is hier; ze kon er niet zijn en ze is er, ze is aanwezig. Ze kon er niet zijn en ze is aanwezig: een absolute nieuwheid. Denk je eens in wat de herders gevoeld hebben bij de boodschap van de Engelen, of de drie wijzen bij de verkondiging van datgene waarvan de ster teken was: een radicale nieuwheid, een nieuwheid in absolute zin, ze kon er niet zijn en ze is hier, ze kon er niet zijn omdat we het nooit gedacht hadden, we het niet konden bedenken, en ze is hier. Het christendom is deze gebeurtenis, het is de gebeurtenis van deze boodschap. Boodschap niet allereerst in hoe ik haar voel, maar

in hoe ze zich aan mij voordoet: het is een voorstel, het is een soort voorstel, het is een type voorstel, het is een soort betekenis, een type betekenis die mij gebracht wordt, die voorgesteld wordt, die vóór mij komt in de termen van personen die ermee geëngageerd zijn, op de een of andere manier ermee geëngageerd zijn. God koos voor een bepaalde boodschap een overspelige man; God koos voor deze boodschap schoolers, de apostelen; God koos voor deze boodschap zondaars, want alles zit hem in de kracht die de zaak naar boven laat komen.

Alles zit in de gebeurtenis - niet in wat wij zijn, kunnen zijn, ik bedoel als morele waarde -, alles zit in iets wat buiten ons is en zich voorstelt aan onze bodem; maar het is buiten ons: het is een gebeurtenis buiten ons, precies zoals een noodweer op zee. Een gebeurtenis buiten ons, een gebeurtenis die een boodschap is; een gebeurtenis die, van buiten onszelf, onvoorzienbaar - zij was niet te voorzien - naar boven komt en door ons gaat, door ons heen gaat, tot aan onze bodem, met haar voorstel; en dit voorstel dat tot onze bodem door ons heen gaat, engageert ook die arme persoon die haar brengt, zijns ondanks. Herinneren jullie je het hoofdstuk van Jeremia, wanneer hij op zeker moment, als hij er genoeg van heeft, probeert tegen God in opstand te komen - we hebben het meermaals besproken: 'Ik zei tegen mezelf: 'Ik zal niet langer in zijn naam spreken, het is uit, ik ga weg van zijn aangezicht, ik spreek niet meer in zijn naam'. Maar in mij was iets als een verterend vuur, als een verterend vuur binnen mijn gebeente, en ik raakte uitgeput in mijn pogen om het binnen me te houden en slaagde er niet in, en ik was gedwongen om nogmaals naar buiten te gaan en te schreeuwen: 'Vervloeking en ondergang voor wie niet luistert naar Jahwe"' (vgl. Jer 20,9; 22,5).

Om te begrijpen wat het christendom is, moeten we het verleden uitwissen, heel de connotatie van het verleden moeten we uitwissen om te begrijpen wat het nu is, nu, nu. Zeker niet het verleden van gisteren of eergisteren, want het christendom is een aanwezigheid binnen jou bestaan, een aanwezigheid die het leven van andere personen engageert. Andere personen hebben, om jou een voorstel te brengen, hun leven geëngageerd, en het is een voorstel dat pretendeert dat ook jij jouw leven engageert. Maar het is een voorstel dat, om te pretenderen dat jij dat van jou engageert, vol betekenis is, vol is van een ongedachte nieuwheid, een onvoorstelbare, onvoorstelbare verandering verzekert.

Het belangrijkste dat we in onszelf fijn moeten gaan maken, dat we moeten gaan 'ontdoen' van alle lagen waarin het gewikkeld is, om het geschenk te kunnen zien dat er binnen in zit, om het heldere gezicht te ontdekken dat het bevat, datgene wat we in het gezicht moeten gaan kijken is deze absoluut levende, aanwezige werkelijkheid die het christendom is.

Het christendom is een boodschap, een verschijnsel waardoor personen, een persoon - denk aan Christus -, een persoon middels een manier van zijn, een engagement van zijn leven, een voorstel brengt dat ertoe neigt jouw leven te veranderen: een pretentie die onbestaanbaar is, tenzij vanwege een absoluut nieuwe betekenis. Hoeveel berges puin moeten we ruimen van de oppervlakte - en nog veel meer van onder de oppervlakte - van ons bewustzijn, van onze ziel, van onze intelligentie, van onze gevoeligheid, om te kunnen beginnen te wandelen naar datgene waarvan dit woord, naar de existentiële werkelijkheid waarvan dit woord 'boodschap' echo begint te zijn, de echo wil zijn! Wat een hoeveelheid puin, wat een korst moeten we kapotslaan! Daarom kan welke houding van nieuwsgierigheid dan ook, wat een houding aan intellectuele nieuwsgierigheid heeft, in die mate dus, niet begrijpen. Enkel een armoede van geest staat dat toe, die armoede van geest die ons laat uitroepen: 'Vader, toon mij Uw gelaat!' (vgl. Ps 27,8-9), die armoede van geest die ons laat uitroepen: 'Mijn ziel heeft dorst naar de levende God' (vgl. Ps 42,3), wat nodig is, is de naaktheid van dit woord, de oprechtheid van dit woord, de volmaakte zuiverheid van dit woord, die er kan zijn, puntgaaf, onder welk kwaad, welke zonde, welke schanddaad dan ook, en die er ook niet kan zijn, niet kan bestaan in de perfecte ziel van de farizeeër, in de moreel onberispelijke ziel van de farizeeër.

Toen ik vanavond, voor ik hier kwam, tegen mezelf zei: 'Maar nu moet ik daarheen om deze dingen te gaan zeggen...', werd ik in mijn beslissing om de ondankbare taak op mij te nemen uitsluitend getroost, menselijk gesproken, door deze gedachte: dat deze woorden, dat dit woord of dat woorden als deze eruit gegooid moeten worden, ook als lijken ze terug te kaatsen als op een steen of weg te glijden als op marmer; ze moeten daar neergesmeten worden, want het is enkel de koppigheid van een weg die ze opent, die ze wijd opent, die hun kracht, hun waarde in ons laat binnengaan, die ervoor zorgt dat wij helemaal door ze gegrepen worden. Maar deze koppigheid kan in ons niet gebeuren, kan in ons niet bestaan, tenzij in de conditie van een samenleven: het is een samenleven dat deze koppigheid geeft, enkel een samenleven.

Want het is wel nodig dat een periode eindigt en er een andere begint: de definitieve, de rijpe. Dit woord staat aan de oorsprong van ons rijpe christendom, of van het christendom, is datgene wat de impact van de tijd kan weerstaan, meer nog, de impact van heel de geschiedenis: want die boodschap die twee personen begon te raken (eerste hoofd-

stuk van sint Jan), twee, Johannes en Andreas, tweeduizend jaar geleden, die boodschap, die persoon daar, is precies hetzelfde verschijnsel dat ons naar hier heeft aangetrokken, en het is het verschijnsel dat ons in de Kerk van God kan laten blijven. Maar nu kan het niet meer passief aanvaard worden, de tijden staan ons dat niet toe, de twee tijden: de tijd van de geschiedenis ('teken der tijden') en de tijd van ons leven, want je kunt, eenmaal groot, geen christen blijven met een zekere authenticiteit, tenzij middels de ervaring van deze gebeurtenis, tenzij middels het bewustzijn van de boodschap. Vooral is het duidelijk dat men geen boodschap voor de anderen zou kunnen zijn, dat wil zeggen het Mysterie van Christus in de wereld niet kunnen ondersteunen, ermee samenwerken, wat heet: het christendom in de wereld verspreiden.

Trouw zijn aan de Kerk, van God zijn in de strijd van de wereld: men kan het niet zijn, men kan kort gezegd geen missionaris zijn, tenzij omwille van een voortdurend doorleefde boodschap, waar men dus ook aan deelneemt. Velen zullen kunnen denken dat dat niet zo is. Maar ik zeg jullie van wel, dat het een radicale verandering is, ik zeg niet, in de grond, uiteindelijk, noodzakelijkerwijs, van onze houding, maar wel van ons besef, van ons bewustzijn, van onze manier om de dingen te definiëren, en dus van de vooruitgang van onze houding. Want de vooruitgang van onze houding, een nieuw bouwen in het heden, zal alleen kunnen gebeuren door een expliciet geworden besef, door een gedefinieerd bewustzijn. Ik zeg jullie dat wat moet gebeuren, wat het woord 'boodschap' laat gebeuren, een radicale verandering is van ons besef, van onze manier van denken, van onze manier van de dingen ordenen, een radicale verandering.

Julián Carrón

Een flinke schok, we kunnen er wel stil van zijn, vragend dat de woorden die we gehoord hebben – die dikwijls buiten ons blijven, vanwege de verschillende weerklank die ze hebben in hem en in ons, zoals ons net gezegd is – van ons mogen worden! We zullen tijd hebben om ruimte te geven aan deze stilte en aan het werk aan wat we gehoord hebben. Vijftig jaar later treft ons nog meer het feit dat, terwijl alles zo overhoop gegooid was, Giussani deze helderheid van oordeel had over de situatie van de Kerk en van de wereld en over wat daarop het antwoord moest zijn.

Wat kan standhouden tegenover een situatie zoals die van nu? Het enige wat kan standhouden is de boodschap – zoals we gehoord hebben – die begon te weerklinken toen Jezus zich richtte tot die twee, Johannes en Andreas, en zo het verschijnsel provoceerde dat hen aangetrokken heeft. Alleen het opnieuw gebeuren van datzelfde verschijnsel kan ons op lange termijn nog in de Kerk van God laten blijven. We zullen geen stand kunnen houden, tenzij diezelfde aantrekking zich vernieuwt. Daarom heeft don Giussani ons de methode van altijd in herinnering geroepen, die geldt vanaf het eerste moment tot heden toe, door ons opnieuw de vraag voor te houden: hoe was het begin? Hoe zijn ze begonnen te geloven? Wat hetzelfde is als: hoe kunnen wij blijven geloven? ‘Ze geloofden vanwege die aanwezigheid, [...] een aanwezigheid met een heel precies gezicht, [...] vol woord, dat wil zeggen vol voorstel’. Jezus’ aanwezigheid was een aanwezigheid die een boodschap bracht. Maar ‘boodschap is een aanwezigheid met een voorstel [...], vol betekenis, [...] in de mate dat ze de persoon die haar brengt, die die betekenis draagt, betreft in de betekenis die ze uitdrukt’; dat wil zeggen boodschap, aanwezigheid is een getuige in wie het woord vlees geworden is, deel van hemzelf.

Daarom concludeerde don Giussani: ‘Het is wel nodig dat een periode eindigt en er een andere begint: de definitieve, de rijpe. [...] Maar nu kan het [christendom] niet meer passief aanvaard worden, [...] want je kunt, eenmaal groot, geen christen blijven met een zekere authenticiteit, tenzij middels de ervaring van deze gebeurtenis, tenzij middels het bewustzijn van de boodschap’.

Welnu, hoe wordt deze gebeurtenis voor eenieder van ons ervaring, hoe gaat zij binnen tot in de ingewanden van ons ik? Hijzelf heeft het ons in herinnering geroepen: enkel door middel van een geduldige weg, die toestaat dat wat ons gegrepen heeft, uiteindelijk alles van ons kan gaan bepalen. Daartoe nodigt don Giussani ons uit: tot de ‘koppigheid van een weg’, zonder welke het illusoir is te denken dat de gebeurtenis voor ons ervaring wordt.

Laten we de Heer vragen dat Hij ons opnieuw in ons diepste innerlijk die gebeurtenis mag laten ervaren, die nieuwheid die ons gegrepen heeft, zodat de oorsprong nooit gereduceerd wordt tot een verschijnsel uit het verleden. Laten we Hem de genade vragen dat wij mogen beseffen, in dit moment van verwarring ook binnen de Kerk, wat een verantwoordelijkheid we dragen, zeker niet vanwege onze verdiensten, maar vanwege wat we gekregen hebben: een methode waardoor de christelijke boodschap in haar essentie kan binnengaan in het leven van eenieder, tot ze heel onze persoon engageert, dat wil zeggen een gebeurtenis nu, een getuige, zoals don Giussani en paus Franciscus dat zijn.

Heilige Mis

Homilie van E.H. Julián Carrón

Liturgie van de Heilige Mis:

Nu 11,25-29; Ps 18 (19); Jak 5,1-6; Mc 9,38-43.45.47-48

Het is altijd God die het initiatief neemt, zeiden we tijdens de Geestelijke oefeningen van de Fraterniteit. De liturgie van vandaag laat het ons nogmaals zien: om Zijn volk te redden, neemt God het initiatief met een persoon, Mozes. Maar onmiddellijk betreft Hij anderen erbij: de door Mozes ontvangen Geest gaat over op zeventig andere mannen, zodat deze, wat Mozes gegeven is, kunnen meedelen. En deze eerste zet was slechts de aankondiging van het grote initiatief dat God van plan was te nemen, namelijk het zenden van zijn Zoon, om Mozes' poging tot voltooiing te brengen. Het geschenk dat Jezus in de geschiedenis plaatst, begint zo meegedeeld te worden aan de eersten die Hij ontmoet: de leerlingen.

Wij kennen deze methode van God goed. Want deze zet van de Geest is dezelfde als die waardoor we hier zijn: met gebruik van dezelfde methode heeft het Mysterie initiatief genomen met iemand, don Giussani, en hem de genade van de Geest gegeven zodat die ons zou kunnen bereiken met dat accent, met die kracht – die we zojuist gehoord hebben, samen met zijn woorden –, met die intensiteit die ervoor gezorgd heeft dat we ons allemaal voor het christendom zijn beginnen te interesseren, aldus deel krijgend aan zijn geest, aan zijn geschenk, aan zijn genade. Het ontroert, te zien hoe die methode niet enkel het begin van een voorbije geschiedenis markeert, maar ook nu de aandachtige zorg blijft die God voor ons heeft.

Maar als wij ons niet bewust worden van heel de gratuïteit van dit geschenk, dan kan het dat we meteen proberen er bezit van te nemen. We hebben het gehoord in de eerste lezing van vandaag. Omdat de geest van Mozes twee personen bereikt had die buiten de groep waren gebleven waaraan hij geschonken was, gaat Jozua, wanneer hij hen ziet profeteren, tegen Mozes zeggen: 'Mozes, mijn heer, belet het hun!' Maar Mozes antwoordt hem: 'Waarom komt u voor mij op?' Het gebeurde ook met de leerlingen van Jezus, zoals het Evangelie zegt: 'Meester, we hebben iemand in uw naam duivels zien uitdrijven en we hebben getracht het hem te beletten omdat hij ons niet volgde' – dat wil zeggen omdat hij geen deel uitmaakte van onze kring –. Mozes zowel als Jezus weigeren zich te onderwerpen aan deze gesloten houding. Mozes zegt: 'Ik zou willen dat heel het volk van de Heer profeteerde en dat de Heer zijn geest op hen legde!' Met zijn leerlingen doet Jezus hetzelfde: 'Belet het hem niet, want iemand die een wonder doet in mijn naam zal niet zo grif ongunstig over Mij spreken. Wie niet tegen ons is, is voor ons'.

Jezus ontmaskert de bekoring om de gave die we ontvangen om te zetten in een bezit en ze te gebruiken als 'eigendom', vergetend dat ze ons gratis gegeven is en tevens vergetend dat het de natuur zelf van een charisma, van een genade van de Geest is, dat ze voor iedereen is: aan iemand gegeven om bij iedereen te kunnen komen, volgens een plan dat niet het onze is. Daarom corrigeren zowel Jezus als Mozes en al degenen die werkelijk de Geest ontvangen hebben, de pogingen om de ontvangen genade bezitterig te gebruiken. Zoals don Giussani ons gecorrigeerd heeft.

Laten we dus, als we naar deze lezingen luisteren, in onszelf die zin van don Giussani horen: 'We onderstrepen het positieve [dat we ontmoeten in wie we ook op straat tegenkomen], al is het ook beperkt, en vertrouwen al het overige toe aan de barmhartigheid van de Vader' (L. Giussani – S. Alberto – J. Prades, *Generare tracce nella storia del mondo [Sporen trekken in de geschiedenis van de wereld]*, Rizzoli: Milaan 1998, p. 159), want wij zijn het niet die de manier definiëren waarop de Geest moet handelen. De Geest waait waar Hij wil, ook buiten de Kerk – zoals de Kerk altijd gezegd heeft –, dus ook buiten onze kring! Wat een aandacht, wat een spanning om elke zet van de Geest te herkennen en te volgen – in wie hij zich ook manifesteert – moeten we dus hebben, zodat deze onze weggezel wordt, want 'wie niet tegen ons is, is voor ons [is met ons]. Als iemand u een beker water te drinken geeft omdat gij van Christus zijt, [...] zijn loon zal hem zeker niet ontgaan'.

In plaats van te proberen het handelen van de Geest te organiseren, kunnen we ons beter druk maken over onze bekering, zodat niemand van ons een struikelblok wordt. 'Wie aanstoot geeft aan één van deze kleinen die in mij geloven, het zou veel beter voor hem zijn als men hem een molensteen om de hals deed en in zee wierp'. Wij zijn ertoe geroepen de gave te beleven die we ontvangen hebben en alles weg te nemen wat dat verhindert – ook onze hand of voet of ons oog, als die struikelblok worden, zegt Jezus –, opdat die gave kan stralen. Wat een wanverhouding tegenover deze gave! Maar als we ons werkelijk bewust beginnen te worden van deze wanverhouding, dan kunnen we niet anders dan vragen dat de genade die we ontvangen hebben (en die we voor allen ontvangen hebben, als eerste begin van een plan dat zich in ons ontvouwt voor de anderen) steeds meer voor iedereen mag stralen en dat we niemand aanstoot geven met een 'vreemd', bezitterig of verkeerd gebruik van de ontvangen genade.